

ЛІТЕРАТУРА

1. Василенко Г. Загадковий образ світу лірики Василя Голобородька в англomовній інтерпретації. *Актуальні проблеми сучасної германістики та методика викладання іноземних мов*: колективна монографія; під заг. ред. П. В. Прохорової. Запоріжжя: Дике поле, 2015. С. 44-66.
2. Голобородько В. Летюче віконце. Київ: Смолоскип, 1970. 230 с.
3. Жайворонок В. Знаки української етнокультури: Словник-довідник. Київ: Довіра, 2006. 387 с. – URL: <http://ukrlit.org/slovnyk/вода>
4. Кононенко В. Символи української мови. Івано-Франківськ: Плай, 1996. 272 с.
5. Кузьменко О. Поетика Василя Голобородька: монографія. Донецьк: Східний видавничий дім, 2004. 196 с.
6. Шумило Н. Під знаком національної самобутності. Київ : Задруга, 2003. 354 с.

Kolotylo T. The archetype of water in the poetry of Vasyl Holoborodko.

The article analyzes and investigates the archetype of water in the poetry of modern Ukrainian writer Vasyl Holoborodko. Based on folklore, it has been found that the archetype of water has remained relevant and unchanged for centuries. The ambivalence and variability are traced, the meaning, originality, uniqueness, diversity and originality of the interpretation of the image of water in the artist's creative work are revealed.

Key words: *archetype, image-archetype, symbol, water, mythology.*

А. О. Корнієнко

Науковий керівник – доц. Н. І. Кириленко

ВИВЧЕННЯ СУЧАСНОЇ ЖІНОЧОЇ ПРОЗИ У ШКОЛІ

У статті розглянуто програму з української літератури та проаналізовано проблему вивчення сучасної жіночої прози у школі. Запропоновано паралельне вивчення сучасної жіночої та творів із схожою проблематикою та тематикою.

Ключові слова: *сучасний урок української літератури, сучасна жіноча проза, навчальна програма з української літератури, творчість Ірен Роздобудько та Олени Печорної.*

Постановка проблеми. Сучасна шкільна освіта – це комплекс традиційних та інноваційних методів навчання, як спеціально організованих та цілеспрямованих процесів, які вчитель вдало використовує на уроках; це педагогіка залучення до спільної творчості. Вивчення сучасної літератури саме у старших класах, мабуть, чи не найбільше потребує творчого підходу. На проблему вивчення літератури як мистецтва слова звертається увага у багатьох дискусіях із методики літератури, на практиці ж ця особливість предмета часто не враховується. Тому можна вважати, що вивчення літератури у сучасній українській школі повинно бути спрямоване передусім на розв'язання одного із важливих завдань – забезпечити розуміння учнями літератури як мистецтва слова і як складової духовної культури людства.

Сучасний урок української літератури в старших класах – це така організація роботи вчителем, яка вміщує в себе аналіз літературного твору як явища словесного мистецтва. Така форма роботи сприяє системному комплексному дослідженню тексту твору і поєднує у собі лінгвістичні, літературознавчі й загальнокультурні знання, які були вже отримані учнями під час вивчення літератури у середній школі. Вивчення творів української літератури у старшій школі передбачає аналіз їх мови, усіх засобів і словесних форм, що беруть участь у створенні образності та у художньому відображенні дійсності, побачити повний зміст, закладений митцем, збагнути ідейно-естетичний виховний та емоційний вплив тексту, запрограмований автором.

Аналіз наукових досліджень. Проблема вивчення художніх творів привертала увагу таких методистів, як О. Бандури, О. Богданової, Т. Бугайко, Н. Волошиної, Т. Крайнікової, М. Кудряшова, О. Мазуркевича, Н. Молдавської, Є. Пасічника, В. Пахаренка, М. Рибникової, Н. Сафонової, К. Сторчака та ін. Різні аспекти технології аналізу художнього твору є предметом досліджень А. Ситченка, С. Жили, який у своїх працях аналізує застосування мистецьких аналогій під час вивчення творів художньої літератури, А. Градовського та його компаративне вивчення творів української літератури, Г. Клочека, який зосереджує свою увагу на методології та методиці системного аналізу поезики твору, Г. Токмань та його екзистенційно-діалогічне навчання літератури та Л. Овдійчук, яка займалася вивченням формування естетичних почуттів старшокласників на основі взаємодії мистецтв у процесі вивчення літератури.

Вивчення сучасних прозових творів у старшій школі є не досить дослідженою темою, тому **метою статті** буде проаналізувати вивчення сучасної жіночої прози Олени Печорної та Ірен Роздобудько початку ХХІ століття у старшій школі.

Виклад основного матеріалу. Згідно з навчальною програмою на вивчення сучасної літератури у школі відведено 5 уроків (розділ «Сучасна українська література») [2]. Якщо говорити про профільний рівень, то сучасна українська література вивчається у розділі «Постмодернізм і постпостмодернізм», на який відводиться 16 годин [7]. Вивчення сучасної літератури у школі потребує більше часу, а ті теми, які учні повинні засвоїти під час вивчення вищезазначених розділів, можна розглянути лише оглядово, і тому мета навчальної програми не буде досягнута.

Більшість учнів думають, що українська література закінчується на Ліні Костенко та Павлові Загребельному і взагалі не читають у свій вільний час сучасних письменників. Це питання зараз є дуже актуальним, і більшість літературознавців та методистів намагаються його вирішити. Я пропоную таке вирішення: паралельне вивчення літератури, яка зазначена у програмі, із сучасною українською літературою. Можна практикувати таке вивчення на уроках позакласного читання та використовувати резервний час, який зазначений у програмі.

Проаналізувавши програму старшої школи, ми з'ясували, що паралельне вивчення можливе. Адже у різні часи проблеми, висвітлені письменниками у творах, повторюються. Якщо ж говорити про сучасну жіночу прозу, а саме твори О. Печорної та І. Роздобудько та їх вивчення у школі, то можна сказати, що жіноча література може взяти на себе функції висвітлення глибинних життєвих досвідів, які наразі в українській літературі описані досить поверхнево. Тому буде цікаво простежити бачення однієї і тієї ж проблеми у творах чоловіків-письменників та жінок-письменниць. Звісно, література має стать. Жінки і чоловіки відчують по-різному, мають різне бачення світу. Тож література, писана жінками, і література, писана чоловіками, буде різною.

Пропоную почати із романів О. Печорної «Грішниця» та «Кола на воді» [3]. На мою думку, роман «Грішниця» доцільно опрацювати під час вивчення творчості Панаса Мирного, а саме на уроці позакласного читання роману «Повія». Лариса («Грішниця») і Христя («Повія») не тільки типові, наділені найхарактернішими рисами особистості, але й повчальний приклад, що ілюструє етичні і філософські погляди обох авторів. Образи героїнь не лише розкриваються в багатьох типових обставинах, але й послідовно проводяться через них для підтвердження авторської позиції. Образи героїнь дещо суперечливі, їхня простота складна, адже вони мають у своїй душі багато чого незрозумілого, невпізнаного, але завжди соціально мотивованого. Їх краса стала для них прокляттям, суспільство перетворило їх існування на пекло, і тому героїні відчують себе зайвими у цьому світі.

Якщо говорити про структуру роману «Повія», то події у ньому розгортаються у хронологічній послідовності, а у «Грішниці» дія відбувається паралельно: теперішнє і минуле ділять книгу на чорне та біле. Звісно, чорне то минуле життя, а біле – теперішнє. Це напевно єдине, що докорінно відрізняє ці два романи.

Якщо ж говорити про інший роман О. Печорної «Кола на воді», то його вивчати можна паралельно з новелою М. Коцюбинського «Цвіт яблуні» та новелою «Новина» В. Стефаника. Тема, яка об'єднує ці різножанрові твори – смерть дитини. Але причини цієї жахливої події, переживання батьків – різняться. Тому таке паралельне вивчення буде цікавим для учнів 10-го класу на уроках позакласного читання у звичайному класі та у профільному класі з поглибленим вивченням літератури під час розгляду творчості М. Коцюбинського та В. Стефаника.

Аналізуючи твори В. Стефаника та О. Печорної, простежуємо, що саме вода “вбиває” дитину. Але відрізняє їх те, що у «Новині» убивцею власної дитини стає сам батько (Гриць Летючий), у той час як у романі «Кола на воді» батько (Анатолій Кравченко) дівчинки намагається знайти убивцю і покарати його. Стефанік розкриває соціально-психологічні причини такого жахливого вчинку головного героя. Життя у постійних злиднях, коли нема чим годувати маленьких дітей, змушує Гриця вдатися до вбивства. Жахливий вчинок нещасного батька у творі глибоко вмотивований і соціально, і психологічно, адже не про полегшення власної долі дбав Гриць Летючий – його мучило власне безсилля у поліпшенні долі дітей. Звичайно, роман О. Печорної набагато складніший та психологічно наповнений, адже доньку батько втратив набагато раніше – коли розлучився з першою дружиною, піддавшись бажанню нових відчуттів. Дівчинка Оксанка, донька головного героя, страшенно переживала розлучення батьків, але не показувала цього, довіряла свої почуття щоденнику. Саме цей щоденник і був певним поясненням та маяком для головного героя. Анатолій Кравченко в екстремальних обставинах раптом розуміє, що усе, чим він жив, – фікція, ілюзія, яку він сам собі вигадав і в яку сам повірив. Насправді справжнє зовсім інше, і цього вже ніколи не буде, бо є незворотні речі. Крім того, чоловік тепер знає, що часом зовсім чужі люди можуть бути рятівним колом, а ті, кого вважав найважливішим, – просто мильна булька. Із цим важко жити далі, але таке внутрішнє осяяння не може минути безслідно.

Що стосується новели «Цвіт яблуні», то ліричний герой одразу закривається від світу, наче тікає, але його душа оголена, здається, він носить свої нерви на долоні. М. Коцюбинський надзвичайно майстерно описує внутрішню істерику героя, якого роздушує ця больова градація. Герой перебуває у стані афекту і його організм для того, щоб якось себе врятувати, намагається бодай на мить забути про горе і подумати про щось

інше. Такий центр є лише захисною функцією організму. Та герої не лише зневірений тато, він водночас і митець, письменник. І тут відбувається найнеочікуваніше: до нього невчасно приходять муза, він бачить у вмиранні своєї дитини не тільки безмежне горе, а натхнення на написання нового твору.

Як бачимо, головні герої творів по-різному реагують на трагедію. Порівняльний огляд допоможе простежити психологічний стан головних героїв та зображення його авторами. З'ясувати події, які передували трагедії, проаналізувати ставлення батька до дочки і те, як подія змінила їх життя. Учень зможе простежити та порівняти особливості таких літературних напрямів, як імпресіонізм («Цвіт яблуні»), експресіонізм («Новина») та постмодернізм («Кола на воді»). Це допоможе учням закріпити знання з теорії літератури.

Якщо говорити про творчість Ірен Роздобудько, то знайомство з нею можна почати з автобіографій, адже це допоможе краще зрозуміти письменницю, як людину. Такими є твори «Переформулювання» [6] та «Одного разу» [5]. «Переформулювання» – це ніби мемуари споглядального типу, які розповідають історії життя письменниці. Паралельно цей твір можна вивчати із гуморескою Остапа Вишні «Моя автобіографія». Із назви зрозуміло, що мова йде про біографію Остапа Вишні. Якщо ж говорити про інший твір «Одного разу», який є доповненою автобіографією до твору «Переформулювання», то вивчати його можна паралельно з автобіографічною кіноповістю О. Довженка «Зачарована Десна». Ірен Роздобудько здійснює подорож у радянське дитинство, студентську молодість, а також відтворює чуттєво-сентиментальний дитячий спогад про бабусине пальто і сукню, яку та шила для поїздки в Китай до дідуся, а от О. Довженко робить подорож до дитинства маленького Сашка у рідне село Сосниця на Чернігівщині. Автобіографічна кіноповість Довженка є ретроспективою його власного минулого, спроба його синтезу з позицій зрілості, тому автор і вводить ще одного персонажа – дорослого себе.

Тож, як бачимо, автобіографії Ірен Роздобудько, Остапа Вишні та Олександра Довженка – самобутні й оригінальні. Остап Вишня – це про гумор, Олександр Довженко – про патріотизм, адже прагне бути корисним своєму народові та вважає джерелом своєї духовності і таланту рідну землю. Ірен Роздобудько – це про самоосмислення, оскільки вона пише не стільки про себе, скільки про почуття й емоції, пропущені крізь призму свідомості, що сприймається як сповідь.

Якщо ж вивчати інший твір Ірен Роздобудько, а саме роман «ЛСД» [4], у якому порушується проблема прав жінки на самостійне існування та вільне і щасливе життя, то можливе воно з паралельним опрацюванням творчості О. Кобилянської, яка виступала за рівність прав жінок та чоловіків. Ліцей слухняних дружин – це, мабуть, потаємна мрія усіх чоловіків, у якому виховують люблячих дружин, покірних жінок та гарних господинь, але які не мають своєї унікальності та свого “я”. Власне, це і не підтримувала Ольга Кобилянська. Порушуючи у своїх творах проблему нерівності, прагнула отримати більше прав для жінок та свободи вибору, слова і думки. Її перша повість «Людина», яка вивчається у 10-ому класі з поглибленим вивченням української мови та літератури, має ж таку ідею як і роман «ЛСД» – треба створити такі умови, так змінити лад, щоб кожна людина, особливо жінка, змогла відчутти себе справді людиною і знайти своє місце в житті. Живучи у ліцеї, Пат не має змоги вибратися звідти, бо не адаптована до сучасного світу. На відміну від неї, Оксана із повісті «Людина» має вибір: виходити заміж за заможного, але не коханого чоловіка чи ні. Дівчина узяла на себе тягар відповідальності за рідних, хотіла знайти роботу, щоб утримувати себе і родину, проте не змогла. Тому в її душі відбувається страшна боротьба. З одного боку – зрада ідеалів, а з іншого – обов’язок перед рідними. Зазнавши морального краху, дівчина все ж таки виходить заміж за не коханого. Саме на прикладі «Олени» О. Кобилянська підкреслює трагізм, безвихідність становища жінки у тодішньому суспільстві, а Ірен Роздобудько показує, що домінантність чоловіків у сучасному світі не припинила свого існування.

Тому паралельне вивчення даних творів допоможе учневі краще зрозуміти відмінність і схожість тодішнього та сучасного суспільства, простежити вплив Ольги Кобилянської на розвиток фемінізму та погляди Ірен Роздобудько на роль жінки у сучасному світі. Опрацьовуючи твори, учень зможе закріпити знання із теорії літератури (емансипація, український літературний фемінізм ХХІ – поч. ХХ ст.) та простежити особливості стилю письменниць різних століть.

Висновки. Отже, бачимо, що паралельне вивчення творів різних століть – можливе, якщо правильно організувати навчальний процес. Паралельне вивчення дозволить краще познайомитися із сучасною літературою, засвоїти весь той матеріал, який зазначений у програмі з української літератури; простежити особливості стилю письменників та напрямків, у яких пишуть автори. Якщо говорити про твори О. Печорної й

І. Роздобудько та їх вивчення у школі, то можна сказати, що жіноча література може взяти на себе функції висвітлення глибинних життєвих досвідів, які наразі в українській літературі описані досить поверхнево та бути на рівні тих творів, яким приділяється достатньо уваги під час вивчення літератури у школі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волошина Н. Сучасний урок літератури в школі. Наукові основи методики літератури: навч-метод. посіб. / за ред. док. пед. наук, проф., чл.-кор. АПН України Н. Й. Волошиної. Київ: Ленвіт, 2002. 344 с.
2. Мовчан Р. В. Українська література. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 10-11 клас. Рівень стандарту. Київ, 2017 (чинна з 01.09.2018).
3. Печорна О. Кола на воді. Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного дозвілля», 2013. 288 с.
4. Роздобудько І. ЛСД. Ліцей слухняних дружин. Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного дозвілля», 2014. 320 с.
5. Роздобудько І. Одного разу... (неправильна книга). Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного дозвілля», 2014. 224 с.
6. Роздобудько І. Переформулювання. Київ: Нора-Друк, 2007. 340 с.
7. Усатенко Г. О., Фасоля А. М. Програма Українська література. 10-11 класи. Профільний рівень. Київ, 2017 (чинна з 01.09.2018).

Kornienko A. Study of modern women's prose in school.

The article considers the program of Ukrainian literature and analyzes the problem of studying modern women's prose at school. A parallel study of modern women and works with similar issues and themes is proposed.

Key words: *modern lesson of Ukrainian literature, modern women's prose, curriculum of Ukrainian literature, works of Iren Rozdobudko and Olena Pechorna.*

Д. Ю. Коцаревська

Науковий керівник – проф. Л. М. Горболіс

ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ ОПОВІДАННЯ «ШУКАЮЧИ СОБОРУ» ОКСАНИ ЗАБУЖКО

У статті розглянуто художні особливості оповідання «Шукаючи собору» сучасної української письменниці О. Забужко, висвітлено проблематику, досліджено своєрідність образу головної героїні, виявлено специфічні риси хронотопу, побудови тексту в цілому, з'ясовано наявність феміністичних рис та автобіографічної складової твору.

Ключові слова: *оповідання, жінка, психологічна характеристика героя, мистецтво, автор.*

Постановка проблеми. Творчість української письменниці О. Забужко є інтернаціональним літературним здобутком, цінним скарбом прогресивних ідей, неординарних образів, багатогранних символів, потаємних смислів. Це інтелектуально потужний масив постмодерної думки, яка висвітлює реалії життя сучасної української жінки. Мала проза О. Забужко є концентрацією її сильного літературно-художнього слова,